

Uloga centuriona unutar rimske legije

Tomić, Filip

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:628815>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski Fakultet Osijek
Prijeđiplomski studij Engleski jezik i književnost i Povijest

Filip Tomić

Uloga centuriona unutar rimske legije

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2023.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski Fakultet Osijek
Odsjek za povijest
Prijeđiplomski studij Engleski jezik i književnost i Povijest

Filip Tomić

Uloga centuriona unutar rimske legije

Završni rad

Humanističke znanosti, Povijest, Stara povijest

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2023.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku rujan 2023.

K. B. Tomić, 0152209345

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Rimska vojska je jedna od najpoznatijih u povijesti, a jednim dijelom njezina uspjeha je centurion, časnik koji je bio okosnica legije. Ime dobijaju od najosnovnije jedinice centurije, a u njoj se u počecima Rima nalazilo 100 legionara, dok bi se u kasnijim razdobljima u centuriji nalazilo 80 legionara. Centurionom su mogli postati i oni koji inače u rimskom društvu su smatrani najnižim dijelom tog društva te pomoću čina centuriona se podići u tom društvu. Za postati centurionom su bile potrebne mnoge godine iskustva pri nižim činovima legije, pri čemu bi legionari radili mnoge poslove potrebne za učinkovit rad legije. Pomoću ovih iskustava te kroz godine rada, centurioni su bili iznimnoiskusni vojnici, ali i administratori. Centurioni su, osim što su vodili svoje centurije, bili odgovorni za svoje legionare i izvan bitki, te su vodili uvježbavanja ali i radove na mnogobrojnim gradilištima u rimskoj državi. Legiju su vodili 59 centuriona od kojih je najviši čin imao *primus pilus*, centurion koji je bio među savjetnicima legata i tribuna, vođa legija. Centurion kao pozicija se održava kroz cijelo razdoblje Rimskog Carstva, iako gubi važnost kakvu je imao pri samom početku Carstva a čak se ta pozicija održava i u kasnijem Bizantskom Carstvu tijekom razdoblja srednjeg vijeka.

Ključne riječi: *centurion, legija, iskustvo, svestranost, okosnica*

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Nastanak centuriona	2
2.1 Napredovanje prema centurionu.....	3
3. Vođe legije	5
4. Centurija	7
5. Svestranost centuriona.....	11
6. Centurio auxiliae	13
7. Centurion u vojsci kasnog Rimskog Carstva.....	14
8. Usporedba centuriona i časnika u modernoj vojsci	16
9. Zaključak.....	18
10. Popis literature.....	19
11. Popis priloga.....	20

1. Uvod

Centurion je bio značajan dio rimske vojske i jedan od najbitnijih razloga uspješnosti i efikasnosti legija u antičko doba. Ime dolazi od imena osnovne postrojbe centurije (lat. *centum* – sto) u vrijeme Rimske republike, jer se u toj postrojbi nalazilo stotina vojnika kojima je zapovijedao centurion. Broj vojnika unutar centurije se mijenja kroz vrijeme, a od vremena Gaja Marija i Julija Cezara u 1. st. pr. Kr. standardizira se na 80 vojnika. Centurion je prisutan u rimskoj vojsci i rimskom društvu od samih početaka tog grada i prema legendi centurion je sastavni dio vojske mitskog Romula, dok grčki povjesničar Dionizije iz Halikarnasa piše kako je rang centuriona etruščanskog podrijetla. Unatoč reformama i promjenama sastava legije, centurion ostaje dijelom legije i ostaje nezaobilazan kotačić u rimskom bojnem “stroju”. Rimska legija zauzima bitno i kompleksno mjesto unutar rimskog društva te se opravdano može reći kako je Rim bio militarističko društvo, a to potvrđuje i grčki povjesničar Polibije koji dolazi kao talac u Rim nakon Trećeg Makedonskog rata. Polibije je začuđen rimskom povezanošću sa vojnom službom i piše kako je ta služba nephodan dio za rimske uspjehe do 2. st. pr Kr. Upravo vojna služba u Rimu je bitan dio govora o centurionima, jer su kroz službu obični ljudi mogli doseći viši status u rimskom društvu, a u isto vrijeme je položaj centuriona bio častan, ali i odgovoran položaj unutar rimske legije. Unutar ovoga rada opisat ću različite načine kojima se moglo postati centurionom, položaj centuriona kroz povijest rimske legije i njezine promjene. Također ću opisati poslove i odgovornosti centuriona unutar rimske legije te različite rangove centuriona unutar legije. Na kraju ću sagledati i prikazati sličnosti i razlike između pozicije centuriona i časnika u modernim vojskama.

2. Nastanak centuriona

Za bolje razumjevanje centuriona i njegove uloge, prvo moramo sagledati pozicije i uloge prije nego što je legionar zaslužio čin centuriona. Postojale su tri vrste vojnika u rimskoj legiji ispod pozicije centuriona: obični legionari, *immunes* (lat. izuzeti) i *principales*¹. Bitno je napomenuti kako je pismenost bila jedna od neophodnih stavki potrebnih za ulazak u *immunes* a pogotovo za ulazak u *principales*². U *immunes* grupu su spadali vojnici koji bili izuzeti od teških fizičkih radnji a koji su imali specijalističke dužnosti poput inženjera, glazbenika, instruktora, lovaca i ostalih brojnih dužnosti potrebnih rimskoj legiji. Unatoč ovim specijalističkim dužnostima, *immunes* nisu primali višu plaću od običnih legionara. Za razliku od njih, *principales* su bili vojnici koji su imali višu plaću i prema plaći koju su primali su se djelili na *sesquiplicarius* (one sa jednom i pol višom plaćom) i na *duplicarius* (one sa duplo većom plaćom)³. *Principales* su bili dočasnici rimske legije te su imali brojne poslove koje su mogli raditi unutar tog čina. *Sesquiplicarii* su činili zapovjednik straže *tesserarius*⁴ te nadstojnik oružarnice *armorum custos*⁵. *Duplicarii* su bili brojni te za mnoge od činova koji spadaju u ovu kategoriju nema mnogo informacija, ali unatoč tome i oni će biti spomenuti u ovom kontekstu. Najbliži centurionu u ovoj grupi su bili *optii*, dočasnici koji su bili zamjenici centuriona unutar centurije⁶, te barjaktari *signiferi*, koji su se u isto vrijeme brinuli za novčano stanje legionara unutar centurije⁷. *Frumentarii*, a kasnije zvani *procuratores centurio*, su bili dočasnici koji su se brinuli da legija bude opskrbljena hranom, kako za ljude tako i za životinje. *Beneficiarius*⁸ (lat. *beneficium*, usluga) je zanimljiv čin jer su taj čin sačinjavali vojnici koji su kroz uslugu višeg zapovjednika bili pripojeni službeniku, a ti službenici su mogli biti visoki časnici, provincijski upravitelji ili prefekti. *Commentarienses* i *cornicularius* su na sličan način služili kao *beneficiarius*, *commentarienses* se brinuo o korespondenciji i pismima, dok je *cornicularius* bio u samom vrhu osoblja tribuna, legata i upravitelja pokrajina. Jedni od

¹ David J. Breeze "The immunes and principals of the Roman army" (doktorska disertacija, Sveučilište u Durhamu, 1969.) 13.

² Paul Erdkamp, ur., *A Companion to the Roman Army*, (Singapur, Blackwell Publishing Ltd, 2007.) 296.

³ Breeze, "The immunes and principals of the Roman army", 13.

⁴ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 189.

⁵ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army*, 213.

⁶ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 189.

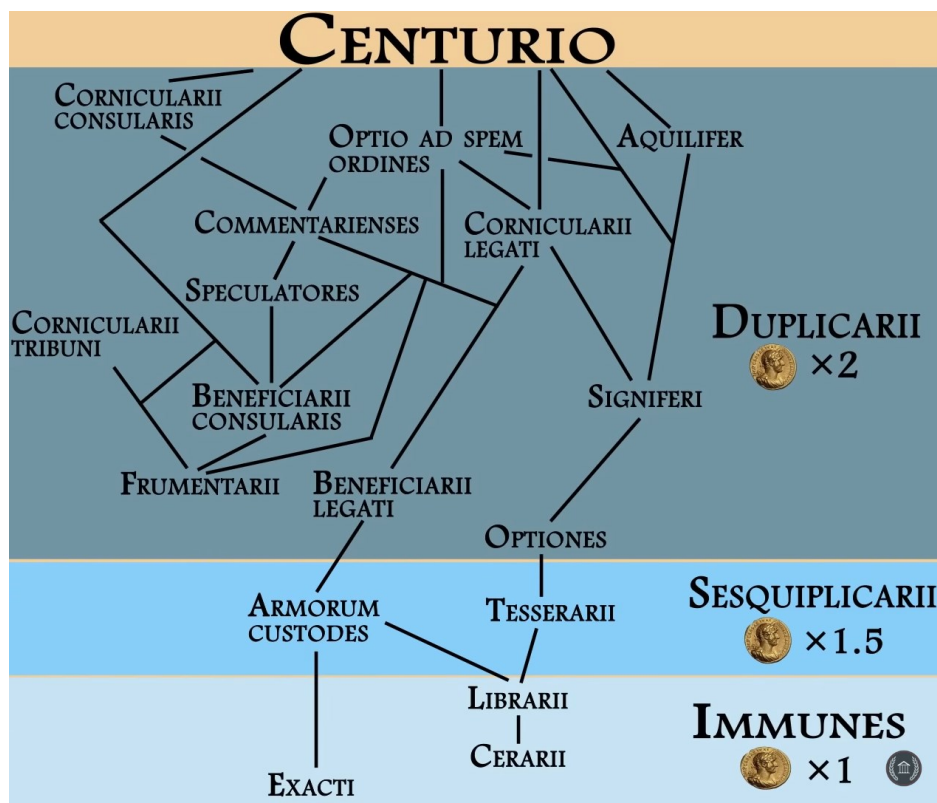
⁷ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 310.

⁸ Peter Connolly, *Greece and Rome at War*, (Michigan, Greenhill Books, 1998.), 223.

najprepoznatljivijih vojnika unutar legije su bili *aquiliferi*, nositelji rimskog orla, znaka legije. *Aquiliferom* postaju samo *signiferi*, a ovakav napredak je očiti primjer važnosti ovih pozicija unutar legije⁹. Jedinstvena pozicija unutar legije je *optio ad spem ordinis*, tj. optio koji čeka unaprijeđenje u centuriona a obavlja iste dužnosti kao i prije¹⁰.

2.1 Napredovanje prema centurionu

Mnogobrojne dočasničke pozicije preko kojih se dolazilo do centuriona ostavlja pitanje smjera napredovanja, a prema izvorima i nadgrobnim spomenicima nije postojao ujednačen put kojim se napredovalo. Međutim, za neke od pozicija znamo da su imali jedinstven put, a najbolji primjer je *aquilifer*. Do nositelja rimskog orla se dolazilo preko pozicija *optio* i *signifer*, te su ove pozicije jedne od najpoznatijih unutar legije. Na slici 1. možemo vidjeti raznovrsne putove unaprijeđenja.

Prilog 1. Put unaprijeđenja u rimskoj legiji

⁹ Breeze, "The immunes and principals of the Roman army", 115.

¹⁰ Breeze, "The immunes and principals of the Roman army", 122.

Primjećuje se velik broj pozicija koji su primali duplu plaću, te razne odgovornosti koje su držali vojnici na tim pozicijama. Dok su se *immunes* brinuli za vosak ili papir, *cornicularii* i *commentarienses* su bili savjetnici visokim službenicima unutar rimske vojske ili civilne uprave. Put do čina centuriona je bio za svakog legionara drugačiji te znanja i iskustva centuriona su se razlikovala, ali svaki od centuriona koji je prošao kroz mnogobrojne dočasničke pozicije je imao veliko iskustvo u administrativnim i vojnim poslovima legije. Ovakav put prema poziciji centuriona nije bio jedini način napredovanja jer su pojedinci ponekad dobivali ovu poziciju uz pomoć moćnih ljudi, ali i sinovi istaknutih centuriona su mogli postati izravno centurion, kao što je primjer Marcusa Petroniusa Fortunatusa i njegovog sina¹¹. Fortunatus je služio u brojnim legijama za vrijeme svoje vojne karijere te je zaslužio brojne nagrade za svoju izvrsnu karijeru, a kada je njegov sin krenuo za njegovim stopama dobija čin centuriona unatoč tome što nije proveo godine prolazeći brojne dočasničke činove. Na ovom primjeru možemo vidjeti da su putovi napredovanja bili različiti i raznovrsni te je postojala mogućnost ubrzanog postanka centurionom pomoću rodbinskih ili prijateljskih veza.

¹¹ Jean-Marie Lassere, "Biography of a Centurion (CIL, VIII, 217-218)", *African Antiquities* 27 (1991.), 53-68

3. Vođe legije

Marijevim reformama u 2. st. pr. Kr. glavnom jedinicom rimske legije postaje kohorta, zamjenjujući manipulu, čime dolazi do reorganizacije unutar legije. Legija se dijeli na deset kohorti, a svaka kohorta na tri manipule unutar kojih su se nalazile dvije centurije po manipuli¹². Zapovjednik kohorte je bio najviši centurion po činu, *pilus prior* te je on zapovjedaio petorici ostalih centuriona unutar kohorte¹³. Iako je centurija bila najmanja i osnovna jedinica legije, ona se dijelila na još manji dio, *contubernium*¹⁴ (lat. cimer), grupu od 8 legionara koji su zajedno jeli i spavali u šatorima. Za vrijeme Carstva dolazi do sitnih promjena gdje kohortu čine šest centurija, sveukupno 480 legionara¹⁵, dok prva kohorta legije ima pet centurija koje su imale duplo više legionara¹⁶. Unutar svake legije nalazilo se 59 centuriona, a u svakoj kohorti su postojali nazivi za centurione: *pilus prior*, *pilus posterior*, *princeps prior*, *princeps posterior*, *hastatus prior*, i *hastatus posterior*¹⁷. U prvoj kohorti se nalazio samo jedan centurion *pilus*, i to *primus pilus*, najviši po činu i veoma iskusan centurion koji je bio unutar *consiliuma*, ratnog vijeća. Jedna od novijih pretpostavki jest da su *pilus prior* centurioni, *primus pilus* u slučaju prve kohorte, rukovodili kohortom te ju vodili u bitkama, međutim vjerojatnije je da su zapovjednici kohorti bili postavljeni od strane tribuna i legata, a ovakvu pretpostavku spominje i Publije Vegecije¹⁸. Centurioni prve kohorte bili su znani kao *primi ordines*, pa su uživali povišeni status te su često, uz *primus pilusa*, bili dijelom ratnog vijeća¹⁹. Neki povjesničari smatraju kako su uz centurione prve kohorte i svi *pilus prior* centurioni bili dijelom *primi ordines*, međutim ova hijerarhija nije nam najbolje poznata te postoje oprečni dokazi. Napredovanje centuriona, prema Vegeciju, je teklo tako što se postajalo najnižim centurionom desete kohorte, *hastatus posterior*, te tako napredovalo prema prvoj kohorti i poziciji *primus pilus* centuriona, što bi značilo da centurion mora proći kroz sve kohorte i centurije legije, iako znamo da je u Rimu uvijek postojala šansa bržeg napredovanja pomoću raznih faktora. Iako je

¹² Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 86.

¹³ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 86.

¹⁴ Graham Webster, *The Roman Imperial Army Of The First And Second Centuries A.D.*, (Norman, University of Oklahoma Press, 1998.), 109.

¹⁵ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 189.

¹⁶ Adrian Keith Goldsworthy, *The Roman Army at War 100 BC-AD 200*, (Oxford, Clarendon Press, 1996.), 14.

¹⁷ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 191.

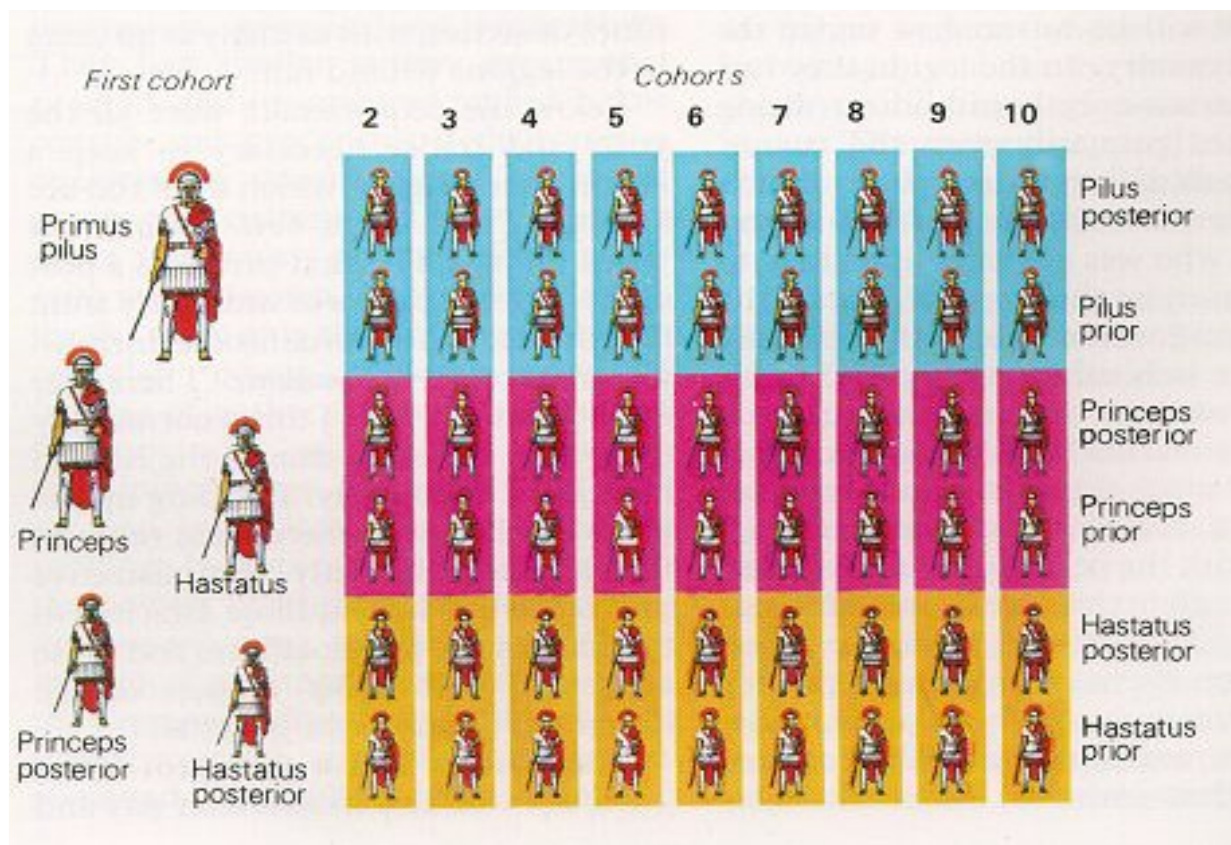
¹⁸ Publije Flavije Vegecije Renat, *Sažetak vojne vještine* (Zagreb: Golden Marketing, 2002), 141.

¹⁹ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 191.

postojala mogućnost napredovanja od najnižeg centuriona *hastatus posteriora* desete kohorte, većina centuriona nije uspjela postati centurionom prve kohorte²⁰, tj. dijelom *primi ordinesa*. Mnogi centurioni koji su uspjeli napredovati do prve kohorte su bili *equites* koji su zbog svojeg statusa postali centurionima bez godina službe. *Equites* su bili društvena klasa ispod patricija te su često činili konjicu legija, ali su i često postajali centurionima zbog mogućnosti napredovanja ne samo unutar vojnih ali i društvenih krugova. Centurioni su bili okosnica legije te poveznica između aristokratskih, patricijskih legata i tribuna te plebejskih legionara. Oni su predvodili i jedne i druge, legionare izravno u bitkama, a legate i tribune neizravno kroz svoje savjete unutar *consiliuma*. Ponekad su viši centurioni predvodili dijelove legija ili same legije, u nekim slučajevima zbog smrti zapovjednika, a nekad zbog naredbe legata ili samog cara. U vrijeme Principata dolazi do potrebe za organiziranjem garnizona koji bi štitili velike prostore Rimskog Carstva. Stvoren je sustav odreda²¹ stvorenih prikupljanjem postrojbi iz raznih legija i auksilije, a ti odredi su zvani *vexillationes*. Veličina odreda je ovisila o potrebi, međutim izvori govore o *vexillationes* sastavljenim od 1,000 ili 2,000 legionara te stoga možemo vidjeti da to nisu bili mali odredi. Ovi odredi prikazuju kako dolazi do potrebe za fleksibilnošću rimske vojske u vrijeme Principata u čemu su ovi odredi bili način za čuvanjem velikih teritorija uz rimske granice, dok rimske legije su bile određene samo za izravne bitke sa brojnim neprijateljem.

²⁰ Raffaele D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500, Classical and Late Empire*, (Oxford: Osprey Publishing, 2012.) 12.

²¹ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 196.

Prilog 2. Prikaz centuriona unutar legije

4. Centurija

Centurioni su upravljali svojim centurijama bez obzira na svoju poziciju unutar centurijskog poretka unutar legije. Oni su bili odgovorni za svoje legionare unutar i izvan bitke te su bili zaduženi trenirati legionare u pojedinačnoj borbi ali i u grupnoj borbi. Centurion je bio odgovoran za svoju centuriju za vrijeme građevinskih radova, poput građenja bedema tabora ili defenzivnih jaraka. Jedna od važnijih zadataka je bilo uvježbavanje legionara. Prema Vegetiju²², novaci i te neiskusni legionari su vježbali s oružjem dvaput dnevno, dok su iskusniji vojnici samo jedanput. Uz oružje, radila se i tjelovježba kako bi legionari bili fizički pripremljeni za bitke, ali i duge marševe po kojima je rimska legija bila poznata. Prema Vegetiju je najvažnija vježba bila grupna borba: „No još je važnije to što tijekom pokusa oni

²² Vegetije, *Sažetak vojne vještine*, 146.

uče kako sačuvati vrste i prate svoj bojni znak u brojnim komešanjima,...“ (Vegecije,146.) U ovom citatu vidimo važnost uvježbanosti legionara unutar kohorti ali i unutar centurija, te važnost pozicija *signifer* i *aquilifer*. Vegecije isto tako opisuje razne vježbe s oružjem koje bilo u arsenalu legionara, a sve ove vježbe nadgleda i vodi centurion.

Prilog 3. Trening legionara

Na slici 3. prikazan je trening legionara, dvojica legionara se međusobno bore dok ih nadgleda centurion, druga dvojica uče se rukovanju mačem, a u pozadini grupne vježbe centurije. Ove vježbe su pripremale legionare za boj, a Rimljanima su pripreme bile iznimno bitne kako bi poredak legionara unutar bitke bio što manje promijenjen brojnim komešanjima, kako to Vegecije navodi. Na slici je vidljiv i prepoznatljiv znak centuriona, *vitis*²³, štap napravljen od drvla vinove loze. *Vitis* je bio znak centuriona i njihove pozicije, a bio je korišten još od vremena Punskih ratova. Centurionovi štapi su prikazani na brojnim nadgrobni spomenicima i mozaicima tijekom doba Carstva²⁴. *Vitis* je bio korišten u vježbama te u discipliniranju neposlušnih legionara. Jedan poznati primjer centuriona koji je koristio *vitis* u

²³ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 38.

²⁴ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 38.

ovom smjeru je centurion Lucilius, nadimka Cedo Alteram (lat. daj drugi)²⁵. Lucilius je često lomio štapove disciplinirajući legionare te je bio prvi ubijen pri pobuni legionara. Kako su centurioni morali bitiiskusni administratori, isto tako su morali bitiiskusni časnici, jer je o njima ovisila centurija a nekad i cijela kohorta. Zbog ovih razloga su centurioni morali biti prepoznatljivi na bojištu, a brojni nadgrobni spomenici nam pokazuju i kako.

Prilog 4. Nadgrobni spomenik centuriona Tita Kalidusa Severa

Na slici 4. je nadgrobni spomenik centuriona 15. legije Tita Kalidusa na kojem je prikazan njegov oklop. Kaciga ima popriječnu krijestu u kojoj su se najvjerojatnije nalazilo perje, iako je i konjska dlaka bila korištena. Koristile su se razne boje, ali glavna primjena ove krijeste je bila lagano prepoznavanje centuriona u boju. Međutim, prepoznavanje centuriona je išlo i u drugom smjeru, te skupa s pozicijom na čelu centurije je smrtnost centuriona uobičajeno bila visoka, što se i odražavalo u višestruko većoj plaći od običnih legionara koju su centurioni primali. Odličan primjer pojave centuriona u modernoj popularnoj kulturi je Lucius Vorenus, centurion u prvoj kohorti 13. legije tijekom Galskih ratova iz BBC-ove serije *Rim*. Na slici 5. prikazana je kaciga s krijestom Vorenusa, dok ostali legionari imaju kacige bez krijeste, a

²⁵ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 39.

prikazan je i signifer s prepoznatljivom kacigom u obliku vuka, iako su signifer imali normalne kacige s krznima medvjeda ili lavova. Slika prikazuje dio bitke za Aleziju, a zanimljiv je prikaz borbe centurije. Vorenus pomoću zviždaljke daje znak za promjenu prvog reda, dok legionari drže legionara ispred sebe za oklop kako bi se održala uređenost postrojbe. Iako je ovakva pretpostavka zanimljiva, za nju nema potvrde u izvorima, te centurija vjerojatno nije imala ovakav stil borbe a centurion nije imao zviždaljku kojom je davao naredbe.

Prilog 5. Prikaz iz BBC-ove serije Rim

5. Svestranost centuriona

Rimske legije su označavale rimsku izvršnu moć u pokrajinama, a centurioni su bili prepoznatljiv i utjecajan oblik te moći. Centurioni su često obavljali poslove izvan legija, a i unutar legije su imali odgovornosti koje nisu bile povezane s vođenjem njihovih centurija. Kao što sam prikazao u poglavlju Nastanak centuriona, *immunes* i *principales* su obavljali mnoge zadatke potrebne za pravilan rad legija te su ova iskustva bila korisna za legionare koji bi postali centurionom. Logistika je bila i još uvijek je jedna od najvažnijih sastavnica vojne organizacije, a Rimljani su shvaćali važnost dobro opremljene vojske te stoga ne čudi kako su i centurioni bili dijelom logistike legija. Centurioni²⁶ su bili nadglednici te su upravljali *procuratores centurio*, a prema nekim navodima²⁷ i sam *primus pilus* je sudjelovao u logističkim potrebama legije. Postoje brojni nazivi pozicija kroz vremena te nije sa sigurnošću moguće utvrditi ulogu centuriona u logistici, međutim sigurno je da su imali određenu ulogu. Uloga centuriona u nadgledanju radova unutar legije nam je poznata, a centurion je ponekad bio pozvan kako bi nadgledao radove na javnim mjestima zbog svojeg iskustva ali i zbog svoje važne i poštovane pozicije. Centurioni su biliiskusni u raznim djelatnostima, te su često bili pozvani na službu odvojenu od legija. Za razliku od *centuriones ordinarii*, centuriona koji su vodili svoje centurije, centurioni odvojeni od legija su služili u guvernerovom osoblju, slično primjeru *beneficiarius*, *commentariensis* ili *cornicularius*. Za razliku od nižih činova, centurioni su zbog svojih vojnih vještina postajali vojni instruktori, *exercitores*²⁸, ili zapovjednici konjice *equites singulares*. Stacioniranjem na ovim pozicijama centurioni su mogli zaraditi uslugu iznimno moćnih ljudi, međutim instruktor ili zapovjednik konjice nije bilo unaprijeđenje za centuriona. Pozicija *centuriones frumentarii*²⁹ je bilo unaprijeđenje, a vojnici koje je centurion predvodio su bili *frumentarii*³⁰, izvorno vojnici koji su bili određeni za prikupljanje žitarica za legije a kasnije postaju obavještajnim agentima u vrijeme Hadrijana. Centurioni su ponekad bili povezani sa svojim legijama, ali ova povezanost je vjerojatno bila nominalna zbog poslova koje je centurion morao obavljati kao dio obavještajne službe careva. Centurioni su služili i u

²⁶ Jonathan P. Roth, *The Logistics of the Roman Army at War*, (New York, Brill, 1999.), 277.

²⁷ Roth, *The Logistics of the Roman Army at War*, 274.

²⁸ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 7.

²⁹ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 7.

³⁰ Webster, *The Roman Imperial Army*, 274.

policijskim dužnostima. Predvodili su postrojbe koje su lovile razbojнике te su često činili pratnju koja je vodila zatvorenike u zatvor, a najbolji primjer je centurion koji je bio zadužen otpratiti svetog Pavla do tvrđave *Antonia* u Jeruzalemu³¹. Centurioni su bili dijelom Pretorijanske garde, *cohortes urbanae* te *vigiles*³². Pretorijanci³³ su prvenstveno bili straža careva ali i elitna borbena jedinica, a ujedno su obavljali policijske i obavještajne dužnosti. Garda je imala svoje centurione i centurije te su često iskusni legionari i centurioni unovačeni u gardu. Garda je bila osobna straža careva, ali poznati su po ubojstvima careva i spletkama. *Cohortes urbanae* i *vigiles*³⁴ su bile slične službe, *cohortes urbanae* su služile kao policijska služba u Rimu gdje su trebale spriječiti djelovanje bandi te su djelovali kao protuteža pretorijancima u Rimu, dok su *vigiles* bili prvenstveno vatrogasci ali su imali i policijske dužnosti tijekom noći u Rimu. Urbane kohorte su kasnije osnovane i u Lugdunumu (današnji Lyon u Francuskoj) te Kartazi³⁵. Centurioni su sudjelovali i u pravosudnom sustavu Rima. Prema dijelovima pravnih slučajeva pronađenih u Egiptu, centurioni su bili opravomoćeni da dovedu optužene pred sud, provedu pretraživanja ali i da pruže zaštitu parničarima³⁶. Centurion su smatrani predstavnicima rimskog autoriteta na područjima provincija te su se ljudi iz provincija nadali pravdi od strane centuriona. Ovime su centurioni donosili prisutstvo rimske države i u najdalje krajeve. Centurioni su obavljali i jednu iznimno važnu službu za rimsku državu a to je bilo prikupljanje poreza. U Tosefti, zborniku židovskog usmenog zakona, spominje se centurion kao prikupljač poreza³⁷. Kako su centurioni bili figure rimskog autoriteta i u najdaljim krajevima, moguće je da su oni obavljali dužnosti prikupljača poreza zbog udaljenosti od centara rimske administracije.

³¹ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 14.

³² D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 7.

³³ Webster, *The Roman Imperial Army*, 96.

³⁴ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 196.

³⁵ Webster, *The Roman Imperial Army*, 99.

³⁶ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 15.

³⁷ Daniel Sperber, "The Centurion as a Tax-Collector." *Latomus*, 28, (1969), br. 1: 186–88

6. Centurio auxiliae

Rimska vojska je još od vremena rane Republike imala savezničke postrojbe koje se nisu borile na način kao i legija. Rimski legionari su bili teško pješaštvo koje bilo iznimno uspješno u mnogim bitkama, međutim Rimljani su se oslanjali na svoje saveznike da pomoću svojih postrojbi poboljšaju rad legije. Među prvim saveznicima su bili strijelci s istoka Mediterana te poznati praćkaši s Baleara³⁸. Julije Cezar, vidjeći galske i njemačke konjanike pri osvajanju Galije, unovačuje ove konjanike u rimsku vojsku. Rimskim saveznicima do nastanka Principata je zajedničko nedostatak hijerarhije te dizanje provincijske *auxiliae* po potrebi. Oktavijan organizira sustav *auxiliae* te je sa saveznicima dogovoren broj novaka i broj postrojbi koje bi služile uz legije³⁹. Ove postrojbe su bile slično organizirane kao legija, te su one bile ili posve sastavljene od pješaka ili sastavljene od pješaških kohorti te konjaničkih *alae*⁴⁰. Auksilijarnim postrojbama su zapovjedali tribuni ili prefekti iz redova *equites*, dok su im pri treningu postrojbe i održavanju discipline pomagali centurioni i dekurioni, konjanički časnici. Centurioni *auxiliae* su imali iste počasti i status kao centurioni legija, a unaprijeđivani su iz redova legije, pogotovo iz *principalesa*. Saveznici koji su ulazili u postrojbe *auxiliae* su bili organizirani prema svojim sposobnostima, te stoga narodi koji su bili kvalitetni konjanici su bili organizirani u konjaničke *alae* dok su Batavci, na primjer, bili organizirani u kohorte te su bili tjelesna straža careva u prvom stoljeću. Postoje primjeri centuriona koji su dobili zapovjedništvo postrojbe *auxiliae*, a da u isto vrijeme nisu prestali biti pripadni svojoj legiji. Primjer ovakvog premještanja je centurion iz desete legije (Fretensis) koji postaje zapovjednikom prve kohorte Španjolaca u Britaniji⁴¹. U drugom stoljeću, za vrijeme careva Trajana i Hadrijana, dolazi do regrutiranja vojnika iz naroda koji su živjeli uz granicu s Rimskim Carstvom. Vojnici su organizirani u neregularne postrojbe zvane *numeri*⁴² koje su prvenstveno boravile na granici s potencijalno neprijateljskim narodima. Rimljani su vojnike u ovim postrojbama slali na granice gdje oni nisu imali zajedničkih poveznica s narodom na

³⁸ Webster, *The Roman Imperial Army*, 141.

³⁹ Webster, *The Roman Imperial Army*, 142.

⁴⁰ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 5.

⁴¹ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 6.

⁴² Webster, *The Roman Imperial Army*, 150.

suprotnoj strani granice, pa tako imamo lađare s Tigrisa u Britaniji te Brite na granici prema Germaniji⁴³.

7. Centurion u vojsci kasnog Rimskog Carstva

Kasno Rimsko Carstvo, ili još zvano Dominat, dolazi nakon razdoblja kaosa u trećem stoljeću te u isto vrijeme dolazi do promjena unutar rimske vojske. Iako se Dioklecijan i Konstantin Veliki smatraju zaslužnima za promjenama unutar Rimskog Carstva, promjene sežu još u vrijeme Galijena koji je uklonio patricije iz vojske te se počeo sve više oslanjati na srednji, *equites* te niži socijalni sloj⁴⁴. Tijekom Krize trećeg stoljeća, rimska vojska se postupno mijenja, dolazi do razlike između pokretne, *Comitatenses* vojske i granične, *Limitanei* vojske, a konjaništvo postaje sve brojnije. Vojske tijekom ovog razdoblja su dugo bile aktivne te su one trebale časnike koji će dugo služiti, a oni dolazili iz posebnog korpusa *protectores*⁴⁵. Tijekom ovih promjena u rimskoj vojsci, bila ona *comitatenses* ili *limitanei*, čin centuriona se očuvao, međutim i centuriona je zahvatio val promjena. *Comitatenses* ili pokretna vojska je imala nekoliko novih vrsta postrojbi: *vexillationes*, *legiones* te *auxilia*⁴⁶. *Vexillationes* je u ovo vrijeme označavala konjaničke postrojbe, dok su *legiones* i *auxilia* označavale pješачke postrojbe, s tim da *legiones* broji manji broj vojnika od legija iz razdoblja Principata jer dolazi do umanjivanja veličine postrojbi⁴⁷. Centurion u ovim jedinicama vodi postrojbu od sto ljudi⁴⁸ međutim s vremenom sve više gubi nekoć visoki status koji je centurion imao. Centurion se spominje tijekom petog stoljeća i u Zapadnom i u Istočnom Rimskom Carstvu, a padom Zapadnog on nestaje iz zapada Europe, dok se centurion zadržava u Istočnom Rimskom Carstvu pod grčkim nazivom *kentarchos*⁴⁹.

⁴³ Webster, *The Roman Imperial Army*, 151.

⁴⁴ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 267.

⁴⁵ Erdkamp, *A Companion to the Roman Army* 273.

⁴⁶ M. P. Speidel, "The Later Roman Field Army and the Guard of the High Empire." *Latomus*, 46, (1987.), br. 2, pp. 375–79.

⁴⁷ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 8.

⁴⁸ D'Amato, *Roman Centurions 31 BC – AD 500*, 8.

⁴⁹ Alexander Kazhdan, „Kentarchos“ u *Oxford Dictionary of Byzantium* (Oxford: Oxford University Press, 1991.), 1120–1121.

Prilog 6. Prikaz centuriona iz 1.st.poslije Kr.

Prilog 7. Prikaz centuriona iz razdoblja Krize trećeg stoljeća

Prilog 8. Prikaz centuriona (centenarius) iz sred. 4. st.

8. Usporedba centuriona i časnika u modernoj vojsci

Centurioni postaju profesionalnim vojnicima nakon reformi Gaja Marija te su jedan od glavnih dijelova rimske legije. Usporedba centuriona i modernih časnika nije laka, ali mogu se podvući neke povezanosti koje postoje između ovih pozicija. Prvo moramo uvidjeti časnike u modernoj vojsci, te razlike koje postoje. Pod pojam časnika spadaju oni časnici (eng. Commissioned officer) koji su taj čin dobili od poglavara države te su ovlašteni za zapovijedanje postrojbama, zapovjedništvima te ustanovama oružanih snaga, dočasnici (non-commissioned officer) koji su taj čin dobili promaknućima kroz niže činove te zastavnik (warrant officer) koji je najviši dočasnički čin ili najniži časniki čin. Prema ovoj raspodjeli možemo uvidjeti kako centurioni pripadaju dočasnicima ili zastavnicima prema modernoj raspodjeli časnika. Međutim centurioni su predvodili veći broj vojnika od modernih dočasnika ili zastavnika te su po tom mjerilu bliži časnicima poput satnika za centurione nižeg čina, dok su centurioni koji su upravljali kohortom od skoro 500 ljudi sličan potpukovniku. Centurioni su u isto vrijeme bili i izučeni u raznim nevojnim djelatnostima te su imali bogato iskustvo te ih se u tom smislu može usporediti sa zastavnicima vojske SAD-a, časnicima koji su specijalisti

u svojem području djelovanja a imaju viši čin od dočasnika. Teško je usporediti moderne činove s činom centuriona zbog širokog raspona djelatnosti ali i velikih obveza koje su centurioni imali u rimskoj legiji. Isto tako se ne smije zaboraviti da je rimska legija imala svoje dočasničke činove poput činova *optio*, *signifer* ili *tesserarius*.

9. Zaključak

Rimska vojska, legija, je bila jedna od glavnih odrednica rimske države i društva od samih mitskih početaka pa sve do kraja rimske države, na zapadu 476. godine a na istoku 1453. godine. Okosnica legije je od početaka bio centurion, vođa najosnovnije jedinice unutar legije, centurije. Centurion postaje profesionalnim vojnikom i časnikom tijekom Marijevih reformi pri kraju 2. st. pr. Kr. te su oni bili odgovorni za trening i disciplinu svoje centurije ali su bili određeni predvoditi svoju centuriju u boj. Centurionom postaju legionari nakon deset i više godina iskustva među dočasnicima zvanim *principales*, gdje su legionari kroz različite pozicije potrebne za rad legije dobivali potrebno znanje i iskustvo za poziciju centuriona. Centurionom su izravno postajali sinovi istaknutih centuriona te pripadnici srednjeg društvenog sloja *equites*. Centurion je bio poveznica vodećih časnika i običnih legionara te su često bili dijelom *consiliuma*, vojnog savjeta viših časnika, gdje su centurioni mogli pomoći legatima i tribunima svojim vojnim znanjem i iskustvom. Čin centuriona je bila mogućnost da se pojedinci uzdignu na socijalnoj ljestvici te da preko pozicije *primus pilusa* dođu do viših administrativnih pozicija i osiguraju svojoj obitelji povlaštenu poziciju. Centurioni su bili prepoznatljivi po svom oklopu, kacigi i *vitisu*. Oklop i kaciga kako bi legionari znali pratiti smjer i taktiku koja se upotrebljava tijekom boja, dok *vitis* je bio štap koji je služio za discipliniranje legionara (ponekad i rimskih građana), a služio je i kao statusni simbol pozicije centuriona. Centurioni su bili autoritet unutar legija, a u udaljenim krajevima pokrajina rimske države su bili i simbol autoriteta Rima te su često odrađivali nevojne poslove. Lovili su razbojnike, bili pratnja zarobljenicima na putu u zatvor te čak ubirali porez za rimsku državu. Isto tako su popunjavali administrativne poslove vezane za legiju ali i pokrajinu u kojoj se centurion nalazio. Bili su dijelom i Pretorijanske garde, urbanih kohorti te *vigilesa* u kojima su imali slične uloge kao i u legiji. Nakon Krize trećeg stoljeća i promjena unutar rimske vojske, centurion se zadržava kao pozicija ali on gubi svoj nekadašnji status te postaje samo još jedna pozicija u rimskom vojnom stroju. Rimska legija je bila jedna od najuspješnijih profesionalnih vojski u povijesti koja je uspjela izdržati mnoge izazove te je bila simbolom moći Rima, a jedan od glavnih dijelova tih uspjeha je svakako pozicija centuriona te iskusni ljudi koji su obnašali dužnosti pri toj poziciji.

10. Popis literature

1. Breeze, David J. „The immunes and principals of the Roman army“. Doktorska disertacija, Sveučilište u Durhamu, 1969.
2. Connolly, Peter. *Greece and Rome at War*. Michigan. Greenhill Books, 1998.
3. D'Amato, Raffaele. *Roman Centurions 31 BC – AD 500, Classical and Late Empire*. Oxford. Osprey Publishing. 2012.
4. Erdkamp, Paul, ur. *A Companion to the Roman Army*. Singapur. Blackwell Publishing Ltd., 2007.
5. Goldsworthy, Adrian Keith. *The Roman Army at War 100 BC-AD 200*. Oxford. Clarendon Press. 1996.
6. Kazhdan, Alexander, „Kentarchos“. U *Oxford Dictionary of Byzantium*, 1120. – 1121. Oxford: Oxford University Press, 1991.
7. Lassere, Jean-Marie. “Biography of a Centurion (CIL, VIII, 217-218)”. *African Antiquities* (1991.), br. 27: 53. – 68
8. Roth, Jonathan P. *The Logistics of the Roman Army at War*. New York. Brill. 1999.
9. Speidel, M. P. “The Later Roman Field Army and the Guard of the High Empire.” *Latomus*, 46, (1987.), br. 2: 375. – 379.
10. Sperber, Daniel. “The Centurion as a Tax-Collector.” *Latomus*, 28, (1969), br. 1: 186. – 188
11. Vegecije, Publije Flavije. *Sažetak vojne vještine* Zagreb. Golden Marketing. 2002.
12. Webster, Graham. *The Roman Imperial Army Of The First And Second Centuries A.D.* Norman. University of Oklahoma Press. 1998.

11. Popis priloga

Prilog 1. Put unaprijeđenja u rimskoj legiji

The officers and ranking system of the Roman army (<https://youtu.be/fQXkokRE8K4?t=427>)

Prilog 2. Prikaz centuriona unutar legije

Connolly, Peter. *Greece and Rome at War*. Michigan. Greenhill Books, 1998., 221.

Prilog 3. Trening legionara

(<https://imperiumromanum.pl/en/article/legal-status-recruitment-service-relations-of-soldiers-in-roman-army/>)

Slika 4. Nadgrobni spomenik centuriona Tita Kalidusa Severa

D'Amato, Raffaele. *Roman Centurions 31 BC – AD 500, Classical and Late Empire*, Oxford. Osprey Publishing. 2012., 44.

Prilog 5. Prikaz iz BBC-ove serije Rim

(<https://www.imdb.com/title/tt0384766/mediaviewer/rm4096320769/>)

Prilog 6. Prikaz centuriona iz 1.st.poslije Krista

D'Amato, Raffaele. *Roman Centurions 31 BC – AD 500, Classical and Late Empire*. Oxford. Osprey Publishing. 2012., 25.

Prilog 7. Prikaz centuriona iz razdoblja Krize trećeg stoljeća

D'Amato, Raffaele. *Roman Centurions 31 BC – AD 500, Classical and Late Empire*. Oxford. Osprey Publishing. 2012., 30.

Prilog 8. Prikaz centuriona (centenarius) iz sred. 4. st.

D'Amato, Raffaele. *Roman Centurions 31 BC – AD 500, Classical and Late Empire*. Oxford. Osprey Publishing. 2012., 32.